

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

**UZLUKSIZ TA'LIM
TIZIMINING USTUVOR
VAZIFALARI: MUAMMOLAR,
YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR**

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA
MATERIALLAR TO'PLAMI

XIII

TERMIZ SHAHRI, 2024-YIL 5-NOYABR

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

IJTIMOY FANLAR FAKULTETI

PEDAGOGIKA VA IJTIMOY ISH KAFEDRASI

**“UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMINING USTUVOR
VAZIFALARI: MUAMMOLAR, YECHIMLAR
VA ISTIQBOLLAR”**

**respublika ilmiy-amaliy konferensiya
MATERIALLARI**

2024-yil 5-noyabr

Termiz-2024

11.	Umarov Z.A.	Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ta'lim konfliktlarining turlari bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlarning amaliy ahamiyati	223
12.	Artikova N.Sh.	Pedagogik muloqot madaniyati, muloqot yo'nalishlari va ushblari, auditoriyada shaxslararo munosabatlarni samarali tashkil etish va guruhni optimal boshqarish.	226
13.	Navruzov U. B. Shokirova R.Q.	Mamli masalalarni tenglama tuzish yo'li bilan yechish usullari.	229
14.	Kuchkinov A.Y.	Eko-STEAM ta'limida fanlararo yondashuv kompetensiyalarni rivojlantirish	232
15.	Tilavova S. B.	STEAM Yondashuvi asosida ekologik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalari	236
16.	Abduraximova M.A. Safarova O'.	Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini o'qitishning ahamiyati va zaruriyati	240
17.	Almardanova L.	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashda o'qituvchi va ota-onalarning o'rni.	243
18.	Amanullayeva M.I Kurramova M. B.	Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari.	245
19.	Dusyorova K. N Abdijalilova N. R.	Yoshlar tarbiyasida axborot madaniyatini shakllantirish	247
20.	Mamaraimova Z.Sh.	Yuqori sinf o'quvchilarini oilaviy hayotga tayyorlashning pedagogik tamoyillari.	252
21.	Boltayeva M.O.	Zamonaviy talablar asosida umumiy o'rta ta'lim maktablarida "Tarbiya" fanini o'qitishning pedagogik-psixologik asoslari.	255
22.	G'afforova B.	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini etnoekologik materiallardan foydalanish asosida tarbiyalash.	258
23.	O'ktamov M.O'.	Xalq ta'limi muassasalarida o'quv tarbiya tizimi muammolarini hal etishning ilmiy nazariy asoslari.	260
24.	Norova M.M. Mansurova Z.N.	Boshlang'ich ta'limda innovatsion usullardan foydalanish.	264
25.	Qaypenova T. O'.	Tanqidiy fikrlash orqali ijtimoiy muommolarni hal etishga tayyorlash.	266
26.	Saburov D.	O'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish metodologiyasi.	269
27.	Salomova R. Z.	Ilk o'spirinlik davri psixologiyasi.	273
28.	To'raqulova M. S. Qurbonova Z.M.	Iqtidorli va o'zlashtirishi past bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashning didaktik ta'minoti.	277
29.	Mamatova U.	Kichik maktab yoshidagi bolalarga ingliz tilini o'qitishda kommunikativ yondashuv.	280
30.	Usmanova Z. T	Boshlang'ich sinf matematika darslarida kompetensiaviy yondashuv.	283
31.	Xoliqov U. Q.	"Farzin" mavzusida boshlang'ich sinflar uchun dars ishlanmasi.	285
32.	Izatulloyeva P.F.	Boshlang'ich sinfda dars samaradorligini pedagogik texnologiyalar asosida oshirish.	291
33.	Umarova Z. A. Ergasheva R. A.	Boshlang'ich ta'lim xorijiy tajribalarini ilmiy o'rganish omillari.	293
34.	Bo'ronova LX Ismoilov M.K	Maktab rahbarlari faoliyatida mediakompitentlikning o'rni.	295

qo'shishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu omillar, o'qituvchilarning o'quvchilar bilan quradigan muloqotini yanada samarali va ma'no bir qiladi, shuningdek, ta'lim jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak boshlang'ich ta'limda pedagogik muloqot madaniyati – bu o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro ta'simning asosiy omilidir. Ushbu madaniyat, o'qituvchining professional kompetentligi, shaxsiy fazilatlari va pedagogik mahoratini namoyish etadi. Muloqot yo'nalishlari va ushlublari, o'qituvchining o'quvchilarga yondashuvini belgilaydi va ularning bilim olish jarayonida qanchalik samarali ishtirok etishlarini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. N. Azizxadjayeva. Pedagogik texnologiya T. 2001 y.
3. U.Tolipov. Pedagogik texnologiya T. 2001y.
4. N.Q Saidaxmedov. Yangi Pedagogik texnologiya T. 2008 y.
5. B. Fyerbyerman. Ilg'or pedagogik texnologiya T. fan 2000 y.
6. O'. Asqarova «Pedagogika» T. 2008 y.

MATNLI MASALALARNI TENGLAMA TUZISH YO'LI BILAN YECHISH USULLARI

*Navruzov Ulug'bek Bababekovich.
Chirchiq davlat universiteti o'qituvchisi
Shokirova Ruxshona Qosimovna.
Chirchiq davlat universiteti talabasi*

Masala - bu kundalik hayotimizda uchraydigan vaziyatlarning tabiiy tildagi ifodasidir. Masala asosan uch qismdan iborat bo'ladi.

1. Masalaning sharti-o'rganilayotgan vaziyatni xarakterlovchi ma'lum va no'malum miqdoriy qiymatlar, hamda ular orasidagi miqdoriy munosabatlar haqidagi ma'lumot demakdir.

2. Masalaning talabi - masala shartidagi miqdoriy munosabatlarga ko'ra nimani topish kerakligini ifodalash demakdir.

3. Masalaning operatori - masala talabini bajarish uchun shartdagi miqdoriy munosabatlarga nisbatan bajariladigan amallar yig'indisi.

Tenglama tuzish orqali masala yechish, masala talabida so'ralgan miqdorni imkoniyati boricha biror harf bilan belgilash, masala shartida qatnashayotgan boshqa miqdorlarni belgilangan harf orqali ifodalash, masala shartida ko'rsatil-gan miqdoriy munosabatlarni amallarning mantiqan to'g'ri ketma-ketligi orqali ifodalaydigan tenglama tuzish va uni yechish orqali masalaning talabini bajarish demakdir.

Masalalarni tenglama tuzish orqali yechishni quyidagi ketma-ketlik asosida olib borish maqsadga muvofiqdir.

1. Masala talabida so'ralgan miqdorni, ya'ni noma'lum miqdorni harf bilan belgilash.

2. Bu harf yordamida boshqa no'malumlarni ifodalash.

3. Masala shartini qanoatlantiruvchi tenglama tuzish.
4. Tenglamani yechish.
5. Tenglama yechimini masala sharti bo'yicha tekshirish.

Maktab matematika kursida tenglama tuzish orqali yechiladigan masalalar ko'pincha uchta har xil miqdorlarning o'zaro bog'liqlik munosabatlari asosida beriladi. Chunonchi:

- 1) Tezlik, vaqt va masofa.
- 2) Narsaning qiymati, soni va jami bahosi.
- 3) Mehnat unumdorligi, vaqt va ishning hajmi.
- 4) Yonilg'ini sarf qilish normasi, transportning harakat vaqti yoki masofasi va yonilg'ining miqdori.
- 5) Jismning mustahkamligi, hajmi va uning og'irligi.
- 6) Ekin maydoni, hosildorlik va yig'ilgan hosildorlik miqdori.
- 7) Quvurning o'tkazish imkoniyati, vaqti va quvurdan o'tayotgan moddalarning aralashma miqdori.
- 8) Bir mashinaning yuk ko'tarishi, mashinalar soni va keltirilgan yuklarning og'irligi.
- 9) Suyuqlikning zichligi, chiqarish chuqurligi va bosimi.
- 10) Tokning kuchi, uchastka zanjirining qarshiligi va uchastkadagi kuchlanishning pasayishi.
- 11) Kuch, masofa va ish.
- 12) Quvvat, vaqt va ish.
- 13) Kuch, elkaning uzunligi va quvvat momenti.

Masalalarni tenglama tuzib yechishda no'malum miqdorlarni turlicha belgilash, ya'ni asosiy miqdor qilib noma'lumlardan istalgan birini olish mumkin. Asosiy qilib olinadigan va harf bilan belgilanadigan noma'lumni tanlash ixtiyoriy bo'lishi mumkin.

Noma'lum miqdorni tanlashga qarab tuziladigan tenglama har xil ko'rinishda bo'ladi, ammo masalaning yechimi bir xil bo'ladi[1]. Fikrimizning dalili sifatida quyidagi masalani turlicha usullar bilan yechib ko'raylik.

1 - m a s a l a. Ikki idishga 1480 litr suv sig'adi. Birinchi idishga ikkinchi idishga qaraganda 760 litr suv ko'p sig'sa, har qaysi idishga necha litr suv sig'adi?

Yechish. I usul.

1. Belgilash: x - ikkinchi idishdagi suv hajmi bo'lsin, u holda $(x + 760)$ - birinchi idishdagi suv hajmi bo'ladi.
2. Taqqoslanuvchi miqdorlar: I va II idishdagi suvlarning miqdori x_1 va $(x+760)$.
3. Tenglama tuzish: $x + x + 760 = 1480$.
4. Tenglamani yechish. $2x+760=1480$, $2x=1480 - 760$, $2x=720$. $x=720:2=360$ litr(bu ikkinchi idishdagi suv). $x=360+760=1120$ litr, birinchi idishdagi suv.
5. Tekshirish. $360 + 360 + 760 = 1480$. $1480 = 1480$.

II usul. Belgilash. x - birinchi idishdagi suv bo'lsa, u holda $(x - 760)$ ikkinchi idishdagi suv bo'ladi.

2. Taqqoslanuvchi miqdorlar. I va II idishdagi suvlarning miqdori.
3. Tenglama tuzish. $x + x - 760 = 1480$.

4. Tenglamani yechish. $2x - 760 = 1480$, $2x = 1480 + 760 = 2240$.

$x = 2240 : 2 = 1120$ litr- birinchi idishdagi suv, $x = 1120 - 760 = 360$ litr-bu ikkinchi idishdagi suv.

5. Tenglamani tekshirish. $x + x - 760 = 1480$, $1120 + 360 = 1480$, $1480 = 1480$.

III usul. 1. Belgilash. Faraz qilaylik, birinchi idishga x litr suv sig'sin, ikkinchi idishga esa y litr suv sig'sin.

2. Taqqoslanadigan miqdorlar. Birinchi va ikkinchi idishlardagi suv miqdorlari va ularning o'zaro farqi.

3. Tenglama tuzish.
$$\begin{cases} x + y = 1480 \\ x - 760 = y \end{cases}$$

4. Sistemani yechish.
$$\begin{cases} x + y = 1480 \\ x - 760 = y \end{cases} \Rightarrow$$

$$\begin{cases} x + x - 760 = 1480 \\ x - 760 = y \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} 2x = 1240 \\ x - 760 = y \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} x = 1120 \\ y = 360 \end{cases}$$

5. Tekshirish. $1120 + 360 = 1480$, $1480 = 1480$
 $1120 - 760 = 360$, $360 = 360$

2-masala. Bitta daftar va bitta bloknot hamda bitta qalam uchun 2,2 so'm to'landi. Qalam daftarga qaraganda to'rt marta arzon, bloknot esa daftarga qaraganda 0,4 so'm qimmat. Har qaysi buyumning narxini toping[2].

I usul. 1. Belgilashlar. Bloknotning narxini x so'm deb olamiz, u holda daftarning narxi $(x - 0,4)$ so'm, qalamning narxi $(x - 0,4) : 4$ so'm.

2. Taqqoslanadigan miqdorlar. Bloknot, daftar, qalam narxlari va narxlar orasidagi munosabat.

3. Tenglama tuzish. $x + (x - 0,4) + (x - 0,4) : 4 = 2,2$.

4. Tenglamani yechish. $9x - 2 = 8,8$ $9x = 10,8$ $x = 1,2$ so'm bloknotning narxi, $x - 0,4 = 1,2 - 0,4 = 0,8$ so'm daftarning narxi, $(x - 0,4) : 4 = 0,8 : 4 = 0,2$ so'm qalamning narxi.

5. Tekshirish. $1,2 + 0,8 + 0,2 = 2,2$; $2,2 = 2,2$.

II usul. 1. Belgilashlar. Daftarning narxini x so'm deb olamiz, u holda bloknotning narxi $(x + 0,4)$ so'm, qalamning narxi esa $(x : 4)$ so'm bo'ladi.

2. Tenglama tuzish va uni yechish.

$$x + x + 0,4 + x : 4 = 2,2, \quad 9x + 1,6 = 8,8; \quad 9x = 7,2;$$

$$x = 0,8 \text{ so'm}, \quad x + 0,4 = 1,2 \text{ so'm}, \quad x : 4 = 0,2 \text{ so'm}.$$

III u s u l. 1. Belgilashlar. Qalamning narxini x so'm deb olamiz, u holda daftarning narxi $4x$ so'm bo'ladi. Bloknotning narxi esa $4x + 0,4$ so'm.

2. Tenglama tuzish va yechish.

$$x + 4x + 4x + 0,4 = 2,2; \quad 9x + 0,4 = 2,2. \quad 9x = 1,8;$$

$$x = 0,2 \text{ so'm}; \quad 4 \cdot 0,2 = 0,8 \text{ so'm}; \quad 4x + 0,4 = 4 \cdot 0,2 + 0,4 = 1,2 \text{ so'm}$$

Yuqoridagi belgilashlar hap xil bo'lsa ham javob bir xil chiqadi. Qalam narxi 0,2 so'm, daftar narxi 0,8 so'm, bloknot narxi 1,2 so'm.

3-masala. Bir sabzovot omborida 21 t, ikkinchisida 18 t kartoshka bor edi. Birinchi omborga kuniga 9 tonnadan, ikkinchisiga 12 tonnadan kartoshka keltirilsa, necha kundan keyin birinchi ombordagi kartoshka ikkinchisidan 1,2 marta kam bo'ladi?

Yechish.

1. Belgilashlar: Agar x deb kartoshka tashilgan kunlar sonini belgilasak, u holda birinchi omborga $9x$ tonna, ikkinchi omborga esa $12x$ tonna kartoshka keltirilgan bo'ladi. Birinchi ombordagi jami kartoshka $(21+9x)$ t, ikkinchi ombordagi jami kartoshka $(18+12x)$ t bo'ladi.

2. Taqqoslanadigan miqdorlar. $(21+9x)$ t va $(18+12x)$ t.

3. Tenglama tuzish: $1,2(21+9x)=18+12x$

4. Tenglamani yechish. $\frac{6}{5}(21+9x)=18+12x$

$$126+54x = 90+60x,$$

$$6x = 36. \quad x = 6 \text{ kun.}$$

5. Tekshirish. $\frac{6}{5}(21+54)=18+12 \cdot 6; 90=90.$

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Algebra va analiz asoslari: o'rta maktablarning 10-11 sinflari uchun darslik (Sh.O.Alimov, Yu.M.Kolyagin, Yu.V.Sidorov, M.I.Shabunin) T., «O'qituvchi», 1996 yil.

2. Algebra: 7-sinf uchun darslik (Sh.O.Alimov, Yu.M.Kolyagin, Yu.V.Sidorov, M.I.Shabunin) T., «O'qituvchi», 1996 yil.

3. Alixonov S. «Matematikadan misol va masalalar to'plami» T., «O'qituvchi» 1993 yil.

4. Galitskiy M.A. va boshqalar «Algebra va matematik analiz kursini chuqur o'rganish» T., «O'qituvchi», 1995 yil.

5. Манвелов С. Г. Конструирование современного урока математики : кн. для учителя. — М. : Просвещение, 2005. — 175 с.

6. Z.A.Narimbetova. Boshlang'ich ta'limda matematika o'qitish metodikasidan laboratoriya mashg'ulotlari. - O'quv qo'llanma. - Tashkent. "Cambria"-2024. 128 bet.

EkO-STEAM TA'LIMIDA FANLARARO YONDASHUV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH

Kuchkinov Abdumalik Yuldashovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti "Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va amaliyoti" kafedrasi mudiri.

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'quvchilarga ekologik ta'lim berish, Eko-STEAM ta'limi fanlararo va o'quvchilarni amaliyotga yo'naltirish hamda muhandislik tafakkuri, tasavvur, hamkorlik, ijodiy qobiliyatlarni namoyon qilish, sinfdan tashqari mustaqil ta'lim orqali fanlararo ekologik madaniyatini shakllantirish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich, ta'lim, talabal, Eko-STEAM, raqamli ta'lim, ekopedagogika, kompetentlik, rivojlanish, yondashuv, integratsiya, imkoniyat.

Jahonning zamonaviy ekologik ta'lim muassasalarida insonning tabiat bilan haqiqiy munosabatlarini shakllantirishga, tabiatning shaxsning eng kafolatli rivojlanishini ta'minlaydigan o'ziga xos ijtimoiy va tabiiy jihatini aniqlashga,